

SIZWE BANSI A MURIT

de Athol Fugard,
în colaborare cu John Kani
și Winston Ntshona

Data premierei : 25 decembrie 1975.
Regia : ALEXA VISARION. Deco-
ruri : VITTORIO HOLTIER. Costume :
LIDIA RADIAN. Traducerea : BEA-
TRICE STAICU.

Distribuția : ȘTEFAN RADOF (Sty-
les) ; EMIL HOSSU (Buntu) ; VICTOR
ȘTRENGARU (Sizwe Bansi).

Intrînd în mica sală a Studioului Teatrului „Nottara”, spectatorii se află în fața unei imagini ciudate, care, fără îndoială, îi intrigă : toată podeaua scenei e plină de ziare, maldăre de ziare, unele făcute pachet, altele moto-tolite, ziare vechi, în diferite limbi, aruncate elae peste grămadă, alcătuiind o materie înformă, misterioasă, interogativă. E. unicul decor în care se va desfășura spectacolul *Sizwe Bansi a murit*, pe textul compus de scriitorul și regizorul sud-african Athol Fugard, în colaborare cu actorii John Kani și Winston Ntshona, pus în scenă de Alexa Visarion, în scenografia lui Vittorio Holtier, într-o nouă variantă scenică față de cel realizat la Ploiești, de același cuplu, cu două luni înainte. Misterul neobișnuitului decor se limpezește, întrucîtva, curînd după începerea spectacolului, odată cu intrarea în scenă a lui Ștefan Radof-Styles, cu un ziar în mînă, din care spicuește unele informații, comentîndu-le și încercînd să capteze atenția și interesul publicului, făcîndu-și-l martor și complice la lunga sa destăinuire, la observațiile sale ironice. Raportul dintre uscăciunea informațiilor, „faptul divers” sec, îndiferent, și intensitatea vieții reale, complexe, trăite, îngropată sub noianul știrilor din presa cotidiană occidentală, este ideea prin care regizorul și scenograful stabilesc contactul, comunicarea între universul piesei și cel al sălii în care spectacolul se desfășoară. E un mod ingenios de distanțare și, totodată, de apropiere, pe plan uman, între actor și spectator, între personajele aparținînd unei lumi îndepărtate, cunoscută de noi din ziare — Africa de Sud, cu apartheid-ul, cu asuprirea de clasă și de rasă —, și spectatorul de

aici, din România socialistă. Pe alocuri, însă, acest decor-metaforă devine stînjenitor, transformîndu-se într-o prezentă activă, care participă la acțiunea scenică, ceea ce împiedică, prin însăși materialitatea sa, comunicarea limpede a sensurilor pe calea sugestiei, a stimularii imaginației publicului.

Stă în puterea și, cred, chiar în obligația unui artist de a căuta mereu căi și soluții noi, de a nu considera niciodată că și-a spus ultimul cuvînt și că nu ar mai avea nimic de făcut întru desăvîrșirea unei opere. A repeta un spectacol de pe o scenă pe alta într-o concepție stereotipă înseamnă a nega însăși condiția creației. Încercarea lui Alexa Visarion și a lui Vittorio Holtier de a găsi alte rezolvări decît la Ploiești piesei *Sizwe*

Ștefan Radof (Styles)

Bansi a murit pe scena Teatrului „Nottara” este, deci, în principiu, de apreciat. Se simte, în spectacol, un efort de adîncire, de esențializare, de comunicare mai directă cu publicul prin tensionarea mai acută a unor momente, prin elaborarea mai exactă a unor situații. Eliminarea unor pasaje ale textului, care conțineau elemente concrete de viață, a contribuit, desigur, la concentrarea montării pe direcțiile ideatice esențiale. Nu toate eliminările sînt însă justificate ; iar adăugirile pe planul acțiunii scenice mai mult strică decît ajută ; cîteva momente sînt de-a dreptul derutante.

Spectacolul se joacă cu o pauză, după strigătul disperat și violent al lui Sizwe Bansi :

„Novela!“ Citi dintre spectatorii au priceput că e numele soției acestuia? La reînceperea spectacolului, în aceeași ambianță, dar cu Buntu în scenă în locul lui Styles, foarte greu se poate înțelege că tot ceea ce se petrece acum e, de fapt, anterior primei intrări a lui Sizwe în atelierul fotografic al lui Styles; că totul reprezintă o retrăire de către Sizwe a întregului proces de schimbare a identității, care l-a dus, în cele din urmă, la dorința de a-și fixa chipul pe hirtie, de a se regăsi, pentru sine și pentru familia sa. Finalul în care Styles nu mai apare, îndemnul de a zîmbi adresându-și-l Sizwe însuși, devenit Robert, e derutant, neconcludent și rupt de partea întâi a spectacolului. Avem astfel impresia că asistăm la două piese separate: una, care prezintă destinul lui Styles, fotografatul negrilor, cealaltă, dedicată tragei aventurii a lui Sizwe Bansi, negrul care, pentru a dobîndi dreptul la viață și la muncă, este nevoit să-și schimbe identitatea, însușindu-și permisul de reședință în Port Elisabeth al unui confrate mort.

Sigur, cele semnlate țin de anecdotică piesei, considerată, poate, neglijabilă, neesențială, de către regizor. Dar o poveste cu oameni e, totuși, o poveste, și ea trebuie înțeleasă de către public în logica desfășurării ei. Logica textului cerea ca întregul spectacol să apară ca o povestire a lui Styles, întreruptă de procesul retrospectiv al lui Sizwe Bansi, devenit Robert.

Efortul spre aprofundare și spre esențializare de care vorbeam a dat rezultate bune îndeosebi în prima parte a spectacolului, în care jocul concentrat și, totodată, relaxat, firesc, variat al lui Ștefan Radof, în rolul lui Styles, a creat o întreagă lume, izbutind să transmită nu numai gândurile și stările personajului, ci și imaginea unei societăți clădite pe o ierarhie inechitabilă, inumană. Ștefan Radof are lirism și umor. Bogata lume sufletească a lui Styles capătă viață în interpretarea sa, luminată de un zîmbet generos, de duioșia celui care a transformat mizerabila cocoșă într-o „cameră de vise“ pentru oamenii de culoare, oamenii umiliți cărora ei încearcă, fixându-le chipul pe hirtie, să le însufle demnitate, mîndrie. Radof are tonul cald, privirea directă, gesturile cumpănite, legătura cu publicul se stabilește firesc, fără complicații.

În partea a doua, Emil Hossu preia ștafeta, în rolul lui Buntu, prietenul și sprijinitorul oamenilor de culoare ca și el, aflați la strîmtoare. Hossu are sinceritatea trăirii, mobilitatea interioară necesară și capacitatea de comunicare promptă, directă, cu partenerul. Inovația lui Alexa Visarion, de a încredința rolul lui Buntu unui al treilea actor, e justificată (la premiera absolută și în spectacolul ploieștean rolul e jucat de interpretul lui Styles, ceea ce presupune o performanță actricească neobișnuită).

În schimb, distribuirea lui Victor Ștengaru în rolul lui Sizwe Bansi, alias Robert

Victor Ștengaru (Sizwe Bansi) și Emil Hossu (Buntu)

Zwelinzima, a fost mai puțin inspirată. Însăși înfățișarea actorului era contraindicată pentru acest rol, pe lângă faptul că nu are capacitatea de a comunica simplu, direct, stările personajului. Din această pricină, actorul forțază adesea nota, încercă, strigă mult și gesticulează, fără a convinge pe măsura dorită. Momentul final, al zîmbetului dureros, a fost total nereușit, lăsînd publicul nedumerit.

La fel de neinspirată a fost și aducerea în scenă, ca o prezență fizică, a mortului. Nu e prima dată cînd Alexa Visarion aduce în scenă un cadavru, urmîrind prin aceasta materializarea unui simbol, a unei idei și, deci, sublinierea unor relații, atitudini (vezi *O pasăre dintr-o altă zi* de D. R. Popescu, pusă în scenă la Cluj-Napoca, acum cîțiva ani). Dar prezența acestui „cadavru“, ca și modul cum este manevrat în scenă, la doi pași de public, în foșnetul ziarelor care, în cele din urmă, îl și îngroapă, concret și simbolic, în loc să constituie un argument al demonstrației tragismului situației, dizolvă tensiunea, stîrînd efecte contrare celor urmărite. Nu e nevoie să vezi un om mort pentru a înțelege că a murit, se știe. Arta operează cu sugestii, cu aluzii, cu imaginație, nu cere totdeauna obiectul concret la vedere. Sînt adevăruri simple, cunoscute.

Și iată cum, cîștigînd uneori în interpretare, pierzînd, pe alocuri, din dorința de a spune mai mult, spectacolul Teatrului „Notara“ cu această importantă piesă politică a repertoriului actualei stagiumi rămîne o încredere meritorie, dar neconcludentă. Pe scena Teatrului din Ploiești, spectacolul se încheia cu rîsul impresionant, plin de bucuria și durerea victoriei, al lui Nicolae Praidă. Un final, un moment de artă și de umanitate care nu se poate uita ușor.

Margareta Bărbuță